

HALSBANDKAUWEN LANGS DE LEK

Cees Witkamp

De laatste jaren zijn er artikelen verschenen die ingaan op het voorkomen van en het onderscheid tussen de drie in Nederland voorkomende ondersoorten van de kauw (Jukema en Rijpma 1997, Offereins 1999, Offereins 2003). Dit artikel gaat in op het voorkomen van kauwen van noordelijke of oostelijke origine langs de Lek.

De drie ondersoorten

Van de kauw komen in Nederland drie ondersoorten voor: de gewone kauw (*Corvus monedula spermologus*), de noordse kauw (*C.m.monedula*) en de Russische kauw (*C.m.soemmerringii*). De beide laatste ondersoorten onderscheiden zich vooral door de aanwezigheid van een min of meer duidelijke halsband, die bij de gewone kauw ontbreekt. Voor een meer gedetailleerd onderscheid tussen de ondersoorten verwijs ik - behalve naar de artikeltjes van Offereins - naar zijn website (http://www.xs4all.nl/~calidris/Russische_kauw.htm)

Volgens Offereins (2003) is de noordse kauw een regelmatige wintergast op de hogere zandgronden in Oost-Nederland en schaars in overig Nederland, terwijl de Russische kauw waarschijnlijk een zeer schaarse wintergast of misschien zelfs wel dwaalgast is.

Noordse kauw (VAM Wijster oktober 1999) - Rudy Offereins (met toestemming overgenomen van de website).

Voorkomen binnen de provincie Utrecht

Er was tot voor kort weinig informatie beschikbaar over de situatie van de diverse ondersoorten in Utrecht. Bijlsma e.a. (2001) verwijzen vooral naar het eerste artikel van Offereins met de mededeling dat nader onderzoek noodzakelijk is. Van den Bergh e.a. (1979) wijden een paragraaf aan de ondersoorten van de kauw, en concluderen dat in het gebied van de grote rivieren de Russische kauw doortrekker en wintergast in klein aantal is, en de noordse ("Scandinaafse") een dwaalgast. Een waarneming op 3 januari 1966 van een Russische kauw "bij Rhenen langs de Rijn" zou de eerste voor Utrecht kunnen zijn. Het doorpluizen van de rubriek Veldwaarnemingen in *de Kruisbek* van de jaargangen 1994 tot en met 2003 leverde een vijftal waarnemingen op van Russische of noordse kauwen. In de afgelopen winter werden er regelmatig waarnemingen van noordelijke kauwen doorgegeven via het Utrechtse Vogelnetwerk.

Halsbandkauwen langs de Lek

In de afgelopen tien jaar werden er ook langs de Lek en in de provincie Utrecht enkele kauwen gezien behorend tot één van beide noordoostelijke ondersoorten. Gedurende deze periode zijn in ieder geval de volgende waarnemingen gedaan tijdens de maandelijkse vogeltellingen langs de Lek. Tijdens deze tellingen wordt niet speciaal gelet op de aanwezigheid van halsbandkauwen. De kans is dan ook groot dat deze regelmatig aanwezig zijn dan het onderstaande lijstje suggereert:

- 19 maart 1995: 2 ex. tussen Ravenswaaij en Culemborg;
- 16 november 1996: 1 ex. nabij Fort Honswijk (Houten) en 2 ex. ten oosten van Jaarsveld;
- 14 november 1998: 1 ex. nabij de rioolzuivering van Vianen (tussen 168 gewone kauwen);
- 12 januari 2002: 3 ex. in de Steenwaard en 2 ex. ten oosten van Everdingen;
- 17 maart 2002: 1 ex. nabij Fort Honswijk;
- 18 januari 2003: 1 noordse kauw tussen 21 gewone kauwen op een grasland binnendijks tussen de Stuw bij Tull en 't Waal en Fort Honswijk.

Bovenstaande waarnemingen zijn niet verder gedocumenteerd, er zijn geen beschrijvingen gemaakt van bijvoorbeeld kleden. Gebrek aan beschikbare determinatieliteratuur was hiervoor de belangrijkste reden. De waarnemingen uit de periode 1995-1998 gingen steeds als Russische kauw de boekjes in, die van 2002 en 2003 als noordse. De waarde van dit onderscheid acht ik nu zeer klein. De kans is groot - op basis van het landelijk beeld - dat het alle noordse kauwen waren. Alleen van de waarneming uit januari 2003 is "zeker" dat het om een noordse ging.

Wat me bij het waarnemen aan kauwen opgevallen is, is dat je na ontdekking van een "halsbandje" in een groep, hierin vaak meerdere afwijkende kauwen aantreft. Vrijwel altijd zijn dat vogels met een heel dunne witte lijn onderlangs de nek. Te dun voor een Russische kauw en het egale verenkleed sloot noordse kauw eveneens uit. Mogelijk zijn dit vogels uit een hybride-zone tussen *monedula* en *spermologus*, of misschien komt bij gewone kauw dat lijntje meer voor dan verwacht. Zeg daarom nooit te snel noordse kauw tegen een aanzet tot een halsband.

Samenvatting

Op basis van 6 waarnemingen aan 11 kauwen met kenmerken van noordse en/of Russische kauw bestaat het beeld dat kauwen van noordoostelijke origine met enige regelmaat langs de Lek en langs de zuidrand van de provincie Utrecht voorkomen. Recent beschikbaar gekomen determinatiekenmerken van de drie ondersoorten zullen leiden tot een groter aantal waarnemingen in de nabije toekomst. Het regelmatig vermelden van waarnemingen van noordse kauwen op het Utrechtse Vogelnet in de afgelopen winter, bevestigt dit. Toch blijft het oppassen geblazen met deze ondersoort, aangezien lang niet alle kauwen met (aanzet tot) halsband te herleiden zijn tot noordse of Russische kauw.

Noordse kauwen (Wijster 1998). Let op de grijzige halsbanden die op foto's zeer licht overkomen. Ook de vrijlopende kauw rechtsachter is zeer waarschijnlijk een noordse, ondanks de lichte halsband - Rudy Offereins (met toestemming overgenomen van de website).

Literatuur

- Van den Bergh, L.M.J., W.G. Gerritse, W.H.A. Hekking, P.G.M.J. Keij & F. Kuyk. Vogels van de Grote Rivieren. Utrecht/Antwerpen, 1979.
- Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). Haarlem/Utrecht, 2001.
- Jukema, J. & U. Rijpma. Populatiesamenstelling van overwinterende Kauwen *Corvus monedula* in Noord-Friesland. Limosa 70:61-66, 1997.
- Offereins, R. Herkenning en voorkomen van Russische en Noordse Kauwen in Nederland. Taxon 3:1-14, 1999.
- Offereins, R. Identification of eastern subspecies of Western Jackdaw and occurrence in the Netherlands. Dutch Birding 25:209-220, 2003.